

davač te knjige je: »Demetra, Filozofska biblioteka Dimitrija Savića«.

Na naslovnoj stranici nakon naslova »Philosophia realis« u narednom retku stoji »Svezak prvi«. Hoćemo li imati zadovoljstvo da dobijemo, po mogućnosti doskora, i »Svezak drugi«?

Miljenko Belić

Živan BEZIĆ: *Etika i život*, UPT, Đakovo 1995., str. 320.

U vremenu smo izlaska iz *egiptskog ropstva*, političke i nacionalne neslobode, mržnje i rata, iz ozračja zabludnih ideologija, porušenih moralnih ideala, izgubljenosti glede ciljeva i sredstava, dobra i zla. Štoviše, sumnjalo se u samu etiku i moralnu odgovornost. »Nalazimo se na raspućima, a postoji opravdan strah da krenemo bespućima.« Opće je raširena svijest da je temelj svekolike krize – moralna kriza. Dosljedno, temelj obnove pojedinca, obitelji, društva i nacije krije se u duhovnoj, moralnoj i etičkoj obnovi. Od etičko-moralne svijesti do etičko-moralnog imperativa, barem ovdje, nije dalek put. Istodobno opaža se gotovo neka alergična odbojnost spram normi i pravila ponašanja, djelovanja. Suočavamo se s mnogim zahtjevima za obnovom. I tu počinju nedoumice, dvojbe, nejasnoće.

Pred nama je knjiga *Etika i život*. Nije pisana izričito za duhovnu obnovu, ali joj može izvrsno poslužiti. Djelo je, naime, nastalo kao plod niza predavanja na Medicinskom studiju u Splitu. Knjiga je prvotno namijenjena studentima medicine. Ali ne samo njima. Već sam naslov knjige govori da

je sadržaj knjige teoretska rasprava ali konkretizirana, životna, neposredno usmjerena na život. »Upravo to je najvažniji zadatak etičara: naučiti ljude da znadu trajno upravljati svojim ponašanjem. Tek tada se ponašanje može nazvati vladanjem. Najteže je vladanje upravljanje samim sobom. Etika je uspjela tek onda kad nas je naučila vladati vlastitim životom.« Zato slijede odmah pojmovne raščlambe, utemeljenje etike i morala, te praktične primjene, napose u medicini i na društvenoj razini. Visoko etički život pretpostavlja visoko kreposni život, život po vrlinama, koje imaju svoj temelj u osobnoj izgradnji, a plodove donose na osobnoj razini, kao i na društvenoj. Etički život izgrađuje osobno dobro u skladnom postojanju s općim, zajedničkim dobrom. Osobni život pojedinca nužno ima svoj odraz i na njegov profesionalni rad. Zato se ne može govoriti o isključivo osobnoj etici, nego je potrebno govoriti o etici osobe u njezinom profesionalnom djelovanju. Ta pak dimenzija zahtijeva solidarnost, su-život, su-radnju (u dobru, ali ne u zlu), a donosi su-sreću. Nitko, naime, ne može biti sretan sam za sebe. Suprotnost etičkom životu po krepostima mane su i grijesi, »promašaj ljubavi, srce poklonjeno zlu, najveće zlo na svijetu«, a što zahtijeva ispit savjesti i obraćenje, ono u duhu i na djelima.

Tko poznaje autora po njegovim prijašnjim djelima, bit će mu jasno da nije mogao pisati djelo o etici, o temeljima i načelima etike, a da ne progovori o krepostima. Nije moguće zamisliti sustavno izlaganje etike i morala bez govora o krepostima, o čemu autor ovdje govori vrlo sažeto jer je to podrobnije obradio u knjizi *Kršćansko savršenstvo*.

Nedostatak literature te vrste, razlog je i nedostatku udomljenosti i ja-

snoće u terminologiji. Stoga autor posvećuje pažnju pojedinim pojmovima i definicijama: etos, etika, moral – ćudoređe, diloređe, nauka, znanost. Moralnost pretpostavlja izbor u slobodi (premda relativnoj a ne apsolutnoj), subjektivnost, savjest i objektivnost, zadani svijet vrednota. Ćovjek ne stvara, on spoznaje, otkriva vrednote, zakonitost, ciljevitost, smislenost. Savjest kao nepodmitljivo etiĉko sudište putokaz je i semafor dobru. Da to postane i ostane u svom optimumu, potreban je trajan odgoj savjesti, posebno Źivot po svjetlu glasa savjesti.

Osobni odgoj etiĉki je odgoj. Osoba je dio zajednice. Ćovjek nije radi zajednice, ali ne moŹe bez zajednice. Stoga ima svoje neizbjeŹive moralne odnose, dakako prava i obveze, u zajednici: obitelji, druŹtvu, naciji i ĉovjeĉanstvu. Velika je vaŹnost izbora zvanja kako na osobnoj tako i na druŹstvenoj razini. Naroĉito vaŹno podruĉje ljudskih odnosa jest ono u obitelji, kao i profesionalna djelatnost u Źiroj i najŹiroj zajednici. Medicina je jedna od profesionalnih djelatnosti, kojoj autor posvećuje naroĉitu pažnju.

Da bi lijeĉnik bio na visini svoga poziva mora biti na osobnoj razini dobar – etiĉan, moralan, a na polju struke vjeŹt, izuĉen, dobro spremljen. Odnos spram bolesnika sasvim je naroĉite naravi. »Ako je bolest lijeĉniku osobni 'neprijatelj', to je zato Źto mu je njezina Źrtva – bolesnik – osobni prijatelj.« Naĉela lijeĉniĉkog etiĉkog kodeksa jedna su od najstarijih, zacrtana u Hipokratovoj zakletvi. Iz te zakletve proizlaze ili su usko s njom povezana, nadopunjuju je i druga naĉela: nikada ne Źkoditi; naĉelo cjelovitosti; ĉin s dvostrukim uĉinkom; naĉelo savršenstva; hijerarhija vrednota; primat etike nad tehnikom; naĉelo integralnog dobra; naĉelo humanosti: ĉovjek moŹe

biti samo cilj, nikad sredstvo, jer ĉovjek je osoba a ne stvar; u medicini su uvijek suoĉena tri subjekta: bolesnik, lijeĉnik, druŹstvo. Iznad svega: zlatno pravilo. U svim tim naĉelima treba se voditi osnovnim stavom: upoznati dobro, zavoljeti dobro, ostvariti dobro. »Sve Źto je neprirodno i nenaravno ne moŹe biti ni ljudsko, pa prema tome ni moralno.« S tog glediŹta prosuđuju se pitanja rađanja i umiranja, pobaĉaja i eutanazije, transplantacije i lijeĉenja općenito. Smisao, vrijednost, dostojanstvo nisu vezani uz neke vremenske kvalitete, već su u biti ĉovjeka stvorena na sliku BoŹju, određena za vjeŹno zajedniŹtvo Źivota s Bogom: »Jednom za-poĉet, ljudski Źivot nikad viŹe sasvim ne prestaje, preko smrti vodi u besmrtnost. Zaĉeti ljudski Źivot je već zapoĉeo svoju vjeĉnost.«

Ni po rasporedu sadrŹaja ni po stilu pisanja, oĉito je, autor nije htio obogatiti izrazito udŹbeniĉku literaturu. ViŹe mu je stalo do Źivotnog, jednostavnog i razumljivog stila, do neposrednih Źivotnih pitanja i potreba za svjetlom i usmjerenjem. Ćitatelja bi mogao zasmetati zasebni naĉin lektoriranja teksta (*praxa, axiom, reflexija...*), naĉin navođenja nekih biblijskih citata. Tko nije toliko udomaĉen u teoriji etike i morala, mogao bi poŹeljjeti neŹto viŹe o pitanjima *autonomije, heteronomije, teonomije*, kao i *deontologije* i *teleologije*. Jednako tako neće mu biti lako pomiriti formulaciju: nikad se ne smije ĉiniti zlo, a opet od dva zla treba birati manje. Jer, doista, nikad nije zlo predmet naŹeg moralnog izbora, nego neko dobro, veće dobro u datim okolnostima. Divljenja je vrijedna marljivost i studioznost o ĉemu moŹe posvjedoĉiti i navedena literatura na kraju svakog poglavlja, od starije pa do najnovije. NaŹalost, uglavnom na stranim jezicima. Istina, domaće teo-

loške literature nema previše, posebno ne na etičko–moralnom području. Nažalost, u velikoj smo oskudici i s prijevodima. Utoliko više zahvalnosti dugujemo autoru za tu knjigu.

Cijelim djelom provlači se duboko biblijska, kršćanska crta antropologije. Čovjek je u središtu sve pažnje moralnih načela i naloga. Sva djelatnost, zapravo, teži da otkrije čovjeka u njegovoj cjelini ne zanemarujući mnogostrukost njegovih dimenzija i odnosa: tijela i duha, vremenitosti i vječnosti, individualnosti i socijalnosti, horizontale i vertikalne. Čovjeka, kao moralno

biće, ne možemo shvatiti, niti on može djelovati izvan svoje stvarnosti, izvan stvarnosti svoga svijeta, prirode. Svim je normalno, i ne samo zbog ekologije, pozivanje na neizbježnost upoznavanja i poštivanja prirodnog moralnog zakona. Tako se autentično humanistička i kršćanska etika pokazuje kao personalistička i holistička. Samo integralan čovjek može biti uistinu moralan čovjek. Samo moralan čovjek može biti sretan čovjek. *Etika i život* tome će sigurno dati svoj doprinos.

Valentin Pozaić

AUTORI U OVOM BROJU:

Dr. Ivan FUČEK – profesor na PUG u Rimu.

Dr. Ivan KARLIĆ – predavač na »Seraficum« u Rimu i na Filozofskom fakultetu DI u Zagrebu.

Dr. Ivan KOPREK – profesor na Filozofskom fakultetu DI u Zagrebu.

Branko MILOŠ – prof. filozofije i povijesti.

Mr. Marinko PERKOVIĆ – doktorant u Rimu.

Dr. Marijan ŠEF – član isusovačke zajednice u Sarajevu.

Dr. Celestin TOMIĆ – umirovljeni profesor (biblijske znanosti).

Mr. Pero VIDOVIĆ – asistent na Filozofskom fakultetu DI i na Filozofsko–teološkom institutu DI u Zagrebu.